

Kontaktní adresa našeho pracoviště :

Odd. komparativní pedagogiky

Ústav pedagogických a psychologických výzkumů PeF UK

Rettigové 4, 11639 Praha 1 - Nové Město

Druhou výzvou se obracím ke všem sdělovacím prostředkům, zvláště však k UN: Publikujte častěji (nejlépe v pravidelných rubrikách) nejen informace a zkušenosti ze zahraničního školství, ale také solidně zpracovaná analytická a kriticky hodnotící srovnání i doporučení s ohledem na podmínky a možnosti v naší situaci.

Pedagogické vedy a prostriedky masovej komunikácie na prahu tretieho tisícročia

Henrich Janus

V súčasnosti sa u nás veľmi často konštatuje, že pedagogické vedy stagnujú. Vyplyva to z viacerých príčin. Našou snahou je poukázať, ako z celkovej letargie vybrdnúť a aktivizovať pracovníkov v oblasti pedagogických vied.

Život pred nás kladie na riešenie mnohé náročné úlohy v oblasti výchovy a vzdelavania. Ak ich riešenie dokážeme realizovať k spokojnosti verejnosti, získame kredit a pedagogické vedy čaká lepšia perspektíva a podpora. Okrem toho je aj potrebné vyriešiť mnohé vnútorné problémy pedagogických vied.

Základným predpokladom úspešného riešenia problémov v pedagogických vedách sú schopní, pracovití a odborne fundovaní pracovníci. V tomto smere môžeme konštatovať, že na Slovensku v oblasti pedagogických vied, najmä teórie práce okolo 300 pracovníkov. Všetci majú tzv. malý doktorát, polovica sú kandidátmi pedagogických vied a 3 sú doktori vied. Či je to málo alebo veľa? Nik sa nás nebude pýtať, koľko nás je, ale či sme schopní riešiť úlohy, ktoré pred nás stavia spoločnosť a život. Nezabúdajme, že nám veľmi účinne môžu pomôcť odborníci v oblasti pedagogických vied v zahraničí s ktorými ale akosi pomalšie nadväzujeme kontakty. Treba i poznamenať, že prisun pedagogickej zahraničnej literatúry je pomalší a očakávali sme i väčšie možnosti študijných pobytov na rôznych pracoviskách v zahraničí.

Závažnou otázkou u nás a to nielen v súčasnosti, ale i v najbližšej dobe v pedagogických vedách je povinnosť publikovania, šírenia a tlmočenia nových

poznatkov a skúseností. Ide najmä pritom o využitie prostriedkov masovej komunikácie ako je tlač, rozhlas, film, televízia a video. O týchto prostriedkoch sme vedeli, ale sme o nich menej diskutovali ako ich využiť až na tlač. V zahraničí ale film, rozhlas, televízia a video sú predmetom veľkej pozornosti pracovníkov v oblasti pedagogickej teórie a tieto i náležite využívajú. Aká je situácia v tomto smere u nás? Bez moderného a efektívneho spôsobu tlmočenia poznatkov bude naša práca málo účinná.

Pozornosť predovšetkým chceme venovať tlači, novinám a časopisom. V súčasnosti sme svedkami nebyvateľného rozvoja a rozšírenia sa rôznych novin a časopisov. Napriek zvýšeniu ich cien, dobré noviny a časopisy sa hojne kupujú, nehovoriac už o zahraničných a bohato ilustrovaných. Ich cena v porovnaní k našim je i desaťnásobne vyššia, ale predajú sa.

Situácia v oblasti našich pedagogických časopisov je neutešená. Sú pomerne drahé a verejnosťou, ale i učiteľmi málo čítané. O tom sa môžeme ľahko presvedčiť napr. pri dialkovo študujúcich poslucháčov. Na otázku čo ste čítali? Spomeniete si čím povedali a či ste boli odpoveďou spokojný. Obdobne je to pri prijímacích pohovoroch na dialkové štúdium pedagogiky, kde záujemci o štúdium ani naše pedagogické časopisy nepoznali - nečítali, hoci z nich aj niektorí pracovali ako vychovávatelia a potrebovali získať kvalifikáciu.

Pedagogické časopisy v Českej republike sú pred zrušením, v Slovenskej sú dotované čiastočne. Je ale potrebné zachovať pedagogické časopisy, snažiť sa našu pedagogickú tlač pozdvihnúť a propagovať. O to sa musíme pričiniť sami. Je len na škodu vecí, že napíšeme do iných časopisov a novin, ktoré sú hojne čítané širokou verejnosťou. Je bezpodmienečne nutné, aby sme publikovali naše výsledky a skúsenosti pedagogických vied v zahraničí, aby sme sa dostali do povedomia v Európe, kde najmä česká pedagogika a jej tvorcovia boli dobre známi v minulosti. Spočiatku sa aspoň žiada publikovať v zahraničí rôzne správy, informácie ale pravdivé o našich ústavoch, konferenciách atď.

Ako sa bude ďalej vyvíjať u nás pedagogická tlač, na ktorej sme závislí ukáže budúcnosť. Nebolo by ale od vecí pouvažovať u počníkani v tejto oblasti s vydávaním pedagogického, bohato ilustrovaného magazínu pre širokú verejnosť. Tento by mohla vydávať popripade Slovenská pedagogická spoločnosť alebo iná organizácia.

Veľmi rozšíreným prostriedkom masovej komunikácie je televízia. V súčasnosti máme i u nás už aj družicovú s medzinárodným programom, ktorý možno prijímať na rôznych kanáloch. Bohaté skúsenosti najmä z prípravy seriálov, programov pre deti a mládež nás pobádajú k tomu, aby sme televíziu aj my ešte lepšie využívali. Možno ale povedať, že besedy v našej televízii okolo stola o výchove a škole sú zaujímavé a dobré? Niekedy sú aj trápne. V oblasti televízie máme široké pole pôsobnosti. Televíziu ale využívajú za nás iní, vid' reláciu "Sondy", ktorá za nás rieši problémy kriminality, problematiku väzenskej

výchovy, otázky prostitúcie, výchovy Rómov, kriminality mládeže atď. V Japonsku majú aj špeciálny kanál pre vysielanie vzdelávacích programov. Naša televízia vysiela aspoň aktuálne jazykové kurzy. Ako tieto a spomenuté relácie s pedagogickou tématikou ovplyvňujeme? Ako koncepčne pracujeme v tejto oblasti? Zapájame sa aktívne do riešenia tejto problematiky? Máme na to špecialistov? Je tu veľká možnosť pre mladých adeptov pedagogických vied.

Vhodným, rozšíreným a efektívnym prostriedkom vo výchove a vzdelávaní je rozhlas. Toho si boli aj vedomí priekopníci rozhlasu u nás a už v roku 1926 vznikla špeciálna redakcia v rozhlase so zameraním na vzdelávanie. Rozhlas pre svoju malú nákladnosť a dostupnosť nám dobre poslúži. Redakcie vysielania pre školy a vzdelávanie majú u nás bohatú a dlhú tradíciu, ako i dobré skúsenosti. Svojho času rozhlasové vysielanie pre fonotéky zohrali svoju úlohu. Dnes mnohé prednášky si záujemci nahrávajú a požičiavajú. Aj v tejto oblasti by sme mali niečo podniknúť.

V oblasti rozhlasu sú veľké rezervy najmä pre citovú a estetickú výchovu (hudba, umelecké slovo a spev). Veľmi účinne rozhlas poslúži pri štúdiu cudzích jazykov, ale aj iných disciplín, ako sú napr. dejiny, svetová literatúra a iné.

V súvislosti s televíziou a rozhlasom chceme poznamenať, že vznikla rádiotelevízna pedagogika a rádiotelevízna univerzita, o ktorých existuje aj literatúra. Toto nás pobáda, aby sme týmto novým a netradičným otázkam venovali náležitú pozornosť vo väčšej miere v oblasti pedagogickej teórie.

Hoci film aj u nás má dlhú tradíciu i v budúcnosti stále ešte bude zohrávať svoju úlohu i v oblasti výchovy a vzdelávania. Film je pomerne rozšírený a dostupný takmer na každej škole plne organizovanej, ale i v mestách a na vidieku. Možno aj konštatovať, že v oblasti didaktického filmu nastala aj určitá renezancia a to v podobe festivalov, ktorým ale bohužiaľ v pedagogických kruhoch a v pedagogickej tlači a teórii sa nevenuje dostatočná pozornosť. T. č. máme u nás festival pod názvom Techfilm, Arsfilm, ale najmä pozoruhodný Ekofilm, na ktorých sa premietajú vedecko populárne filmy z celého sveta, ba i organizácie UNESCO a OSN. Festivaly Techfilm a Ekofilm pokračujú ešte i v rámci bývalých krajov alebo na rôznych odborných pracoviskách a tak sa najnovšie poznatky a skúsenosti vedy a techniky dostávajú tam, kde patria. Nezabúdajme, že sa u nás vyrábajú ročne desiatky odborných filmov a katalógy ktoré sa z nich zostavujú sú modernými obrazovozvukovými encyklopédiami. Organizácia Inform film servis poslúži pri propagácii nových technológií, školení, exkurzií. Práca ale s filmom v oblasti pedagogiky vlastne u nás stagnuje. Už ale v minulosti sme mali veľmi úspešné pracoviská v oblasti využitia filmu na Morave za prvej ČSR.

V nadväznosti s filmom venujeme ešte pozornosť zvlášť progresívnemu prostriedku súčasnosti a budúcnosti a to videu. Všeobecne sa konštatujú mnohé jeho prednosti i v oblasti výchovy a vzdelávania. Jeho uplatnenie vo

vzdelávaní si vynútilo vznik novej a netradičnej disciplíny videodidaktiky. Videodidaktika ako nová disciplína sklbuje otázky všeobecnej didaktiky, metodík čiže odborných didaktik s teóriou televíznej a filmovej tvorby, ako i s videotchnikou. Aj v tejto oblasti možno u nás zaznamenať prvé počiatky v Brne, kde úspešne sa diskutuje na konferenciách o jednotlivých otázkach, problémoch a efektívnosti.

Vstupom videa do oblasti výchovy a vzdelávania nastáva kvalitatívny skok v poňaní realizácie moderného a efektívneho výchovnovzdelávacieho procesu, vytvára sa nová situácia a vznikla i potreba vytvoriť aj nový didaktický systém, ktorý by nové vyučovacie prostriedky plne integroval. Nebolo by od veci, keby z nášho rokovania vzišla požiadavka vytvorenia centra, kde by sa otázkam a prostriedkom masovej komunikácie a ich využitiu v oblasti výchovy a vyučovania venovala pozornosť nielen z hľadiska potrieb praxe (nahrávanie) ale aj teórie.

Zvlášť je ale potrebné nadviazať kontakty s rôznymi pedagogickými pracoviskami v zahraničí, kde otázkam teórie a praxe prostriedkov masovej komunikácie sa venuje pozornosť. Len konfrontácia s ich výsledkami, skúsenosťami a poznatkami nám môže poslúžiť, aby sme neskúmali to, čo je už známe, ale zapájali sa do medzinárodných projektov v tejto oblasti.

Pedagogické vedy bez prostriedkov masovej komunikácie sú v 3. tisícročí nemysliteľné. V tomto ohľade nás čaká množstvo úloh a práce.

Výskumné činnosti v odborném školství

Helena Kubátová

Výskumné činnosti v odborném školství mají - ve srovnání s výzkumem orientovaným k základní škole či gymnáziu - výrazná obsahová i metodologická specifika. VÚOŠ jako instituce zaměřující se ve svém působení především na výběr obsahu odborného vzdělávání, tedy na to CO učit (a jen rámcově na to, JAK učit) řeší často výskumná témata spadající nejen do sféry školství, ale zároveň i do sféry výkonu práce. V souvislosti s dřívějšími metodami centrálního řízení jsme v minulosti byli často v situaci realizátora náročných empirických výzkumů, v nichž jsme měli - ve vazbě na kvalifikační požadavky - mapovat nesmírně rozsáhlou tematiku diferencovaných vzdělávacích obsahů. To de facto znamenalo v rámci projektu příslušného výzkumu zabývat se určitým problémem v jeho nejružnějších jevových podobách, tak jak se promítal do desítek studijních či učebních oborů a stovek vyučovacích předmětů, a to i při